

De Migrantenstad

► Ash Amin (2014)

Inleiding

In tijden van economische tegenwind, verhoogde mondiale risico's en steeds toenemende culturele diversiteit keert Europa migranten de rug toe. We hebben het dan niet enkel over de conservatieven, de nationalisten en de 'bange man in de straat'. Steeds meer progressieven en democraten willen de migratie-stroom even goed indammen. Ze vergoelijken xenofobie als niet-racistisch, willen iedereen dezelfde etnische waarden en normen opdringen en zeggen de toegang van minderheden tot rechten en diensten op. Ze willen, met andere woorden, niets liever dan de ophaalburg ophalen. Antimigratie-ideeën allerhande worden aangevoerd om onze vrije manier van leven te beschermen. Liberalen durven enkel achter gesloten deuren nog nostalgisch te mijmeren over de open samenleving en de waarde van multiculturalisme. Slechts sporadisch spreken ze publiekelijk over de economische meerwaarde van de immigrant. En hoewel de zuidelijke landen zich hier minder zorgen over maken en nog steeds openstaan voor migratie, kan niet hetzelfde gezegd worden van hun overbelaste economieën, instellingen en infrastructuur. Terwijl de arme bevolking gebukt gaat onder de angst en de onzekerheid over hun eigen toekomst, blijven

de elite, de begoede middenklasse en de machthebbers aandringen op ontwikkelingen die vooral hun eigen belangen dienen. Het narratief van de natiestaat is verontrustend eenzijdig geworden als het gaat over de migrant. Veel ruimte voor interpretatie is er niet meer.

In de migrantenstad lijkt het er dan anders aan toe te gaan. Het haat hier om de dagelijkse leefwereld van de migrant. Door de superdiversiteit van de stad en haar rol als ontmoetingsplek kan de nationale lijn niet worden doorgetrokken naar het stedelijk niveau. Uiteraard hoor je in elke stad wel verhalen over migranten die een leven vol geweld en misdaad zouden leiden, voor overlast zouden zorgen op straat, een speciale behandeling zouden krijgen van de overheid en niet eens dankbaar zouden zijn voor het feit dat ze hier konden komen wonen. Stedelingen die de superdiversiteit met lede ogen aanzien en achterblijven in de strijd om hulpmiddelen in de stad zijn dikwijls ook de eersten om de nieuwe politiek van de natiestaat te ondersteunen en de migratie aan de kaak te stellen. Anderzijds tonen opiniepeilingen ook aan dat stedelingen, vooral jongere generaties, er in het algemeen geen probleem mee hebben

om hun stad te delen met migranten en minderheden. Werkgevers en stadsbesturen zijn dikwijls ook geïnteresseerd in de migranten als arbeidskrachten (Duffy en Frere-Smith, 2014). Dit suggereert dat de migrantenstad los staat van het nationale beleid van angst en schuld.

Hoe kunnen we de migrantenstad dan best omschrijven? Als een plaats die los staat van de natie en zijn zorgvuldig uitgetekend samenlevingsbeleid; de plaats van het alledaagse en het prozaïsche; de plaats waar dagelijkse patronen van samen-zijn en algemene bedrijvigheid een nationaal idioom van aversie tegen vreemdelingen verdringen? Of als de plaats waarin vele logica's van menselijke zienswijzen en sociale claims elkaar kruisen; de plaats waar de opeenstapeling van diversiteit een grote rol speelt in de toekomst van de migrant? Op politiek vlak zijn dit geen onbelangrijke vragen. De eerste vraag is doordrongen van het geloof dat de realiteit van de stad uiteindelijk de fictie van de natie zal temperen en het multiculturalisme tersluiks zal herstellen. De tweede vraag suggereert dat er ook op het niveau van de stad nood is aan een actief beleid rond culturele verstandhouding en sociale rechtvaardigheid.

Stad van identiteiten

Hoewel de moeilijkheden van migranten en minderheden op de huisvestings- en de arbeidsmarkt en hun ongelijke toegang tot gemeentelijke diensten erkend moeten worden, hebben ze gewoonlijk baat bij de structuur van de stad als een ruime, open en pluriforme entiteit. Zo halen migranten voordeel uit de anonimiteit, de onverschilligheid en het samen-zijn die, zo wordt gezegd, eigen zijn aan openbare plaatsen (Sennett, 1986; Vertovec, 2011; Wessendorf, 2013). Zeker in de ondergereguleerde steden in het zuiden leggen ze ook claims op de vele niet-opgeëiste delen van de pluriforme stad (Saunders, 2010; Neuwirth, 2005). Ze doen opofferingen om hun kinderen een betere toekomst te verzekeren. Uiteindelijk slagen ze daar dikwijls ook in. De tweede generatie voelt zich doorgaans goed in haar vel in de stad (Kasinitz et al; Saunders, 2010; Gidley, 2013). Migranten lijken het beste te maken van - en leren zich heen te slaan door - de constant veranderende 'kinetische' stad (Mehrotra, 2011).

In dit optimistisch vertoog moeten we vele elementen koesteren: de erkenning van de kracht en de identiteit van de migrant; de aanvaarding van het specifieke karakter van de stad als een sociale ruimte; de oriëntatie op een politiek van empowerment, eerder dan op één van rechten en discipline. Toch belicht het maar een deel van de ervaringen van migranten in de stad. Vele ervaringen van migranten blijven immers negatief. Afhankelijk van wiens verhaal we vertellen, en waar, spreekt onderzoek naar stedelijke migratiestromen ook over migranten en minderheden die verstrikt geraaken in een spiraal van schulden, die systematisch uitgesloten worden van de hulpbronnen van de formele en de informele stad en wiens sociale mobiliteit enkel naar beneden gericht is. Talloze artikelen over sloppenwijken,

informele huisvesting, onregelmatig werk en migrantengemeenschappen bevestigen dit (Boo, 2012; Mitlin en Satterthwaite, 2013; Pieterse, 2008).

Vele onderzoekers plaatsen ook kanttekeningen bij de hoeraberichten over de rol van de openbare ruimte. Ze wijzen erop dat minderheden op straat nog steeds gediscrimineerd worden op basis van hun lichamelijke kenmerken. Die discriminatie wordt versterkt door het nationale angstbeleid in de vorm van aangescherpte controles op straat, burgerwachten en invalen door de veiligheidsdiensten (Amin, 2012; Swanton, 2010; Nayak, 2010; Fassin, 2013). Waar migranten precies terecht komen, heeft een belangrijk effect op hun levenskansen. Het economisch succes van migranten kan leiden tot afgunst bij meerderheden (Whitehouse, 2012). Het vooruitzicht van duurzaam welzijn voor migranten kan tegengewerkt worden door het gebrek aan juridische en burgerrechten, de slechte staat van wijken, de wreedheid van elites en autoriteiten en de beperkingen van familiale verplichtingen (Mitlin en Satterthwaite, 2013).

Het leven op straat blijkt in elk geval onlosmakelijk verbonden met het nationaal beleid. Het zintuiglijke speelt een grote rol bij het onderscheiden van zij die wel of niet in die plaats behoren (Hall, 2012; Lancione, 2011). Dit is deels zo omdat de bebouwde omgeving, doordrongen van slimme technologieën en software-ondersteunde apparatuur, het domein van gevoelens en ethische standpunten steeds verder uitbreidt, tot buiten het menselijk lichaam; een ruimte van 'uitstincten' (Thrift, 2013). Onderzoek toont bijvoorbeeld aan hoe de esthetiek van de bebouwde omgeving en landschappen van geur, geluid en smaak een rol spelen in de vorming

van publieke gevoelens en ethische standpunten (Sundaram, 2010; Silwa and Riach, 2012; Rhys-Taylor, 2013; Hirschkind, 2006). Als mensen multiculturaliteit de rug lijken toe te keren, zou het dus kunnen dat gedeelde zintuiglijke ervaringen in de openbare ruimte sluimeren onder uitgesproken persoonlijke gevoelens. Er is amper iets geweten over de manieren waarop de vormgeving van een stad richting geeft aan de gevoelens en de ethische oriëntaties van mensen. Alleszins lijkt dit een uitstekend vertrekpunt voor nieuwe manieren om de stedelijke integratie te verbeteren.

Samenvattend speelt er heel veel in de migrantenstad. We moeten het hebben over juridische en sociale rechten; over het belang van klasse, macht en ras bij economische herverdeling en culturele erkenning; over het biopolitieke traject door het dagelijks leven; over de hele biografie van migranten en niet enkel hun aanwezigheid in de openbare ruimte of hun economisch succes; over de taal en de symboliek van stedelijke integratie; en over de dynamieken die vorm geven aan het leven en de emoties van de stadsbewoner. In dat geval beginnen we meer te zien dan de stad van 'charismatische kruisingen' waar de migranten hun voordeel uit halen (Carter, 2013). Wellicht suggereert Michael Keith (2012: 17) daarom dat "de versterking van de positieve impact van migratie op metropolen stoelt op de ontwikkeling van de creativiteit van de informaliteit en de formalisering van structuren, de geplande overheidsregulering van stadsberoepen en marktvrijheden, de pluralisering van machts- en functiemodellen, en een sterk bewustzijn van zowel het etnografisch heden als de geloofwaardigheid van een stedelijke toekomst gedeeld door zowel migranten als ingezetenen".

Stad van de 'commons'

De vraag is dan hoe we kunnen bouwen aan een stedelijke toekomstvisie die gedeeld wordt door migranten en ingezetenen. Waar kunnen we, in een stad die getekend wordt door onzekerheid, tussenkomen in naam van migranten zonder tegenwind te krijgen van de zittende meerderheden? Wat kunnen we doen als we weten dat de macht van de lokale overheden beperkt is? Een lijst opstellen van hervormingen in het voordeel van migranten is wellicht niet het beste uitgangspunt als die niet gekoppeld wordt aan interventies om gemeenschappen met uiteenlopende belangen te binden. Daarom is het een mogelijkheid om een campagne op te zetten rond de stad als een pluriform, maar gedeeld gemeenschapsgoed. Zo'n stad staat in dienst van ieders welzijn. Een stad hoeft geen plaats van schaarse publieke hulpmiddelen te zijn die ongelijk verdeeld moeten worden.

De strijd om stedelijke gemeenschapsgoederen – diensten, infrastructuren, openbare ruimtes, rechten, grond, huisvesting – woedt heviger in de armere steden op aarde dan in de rijkere steden waar er meer hulpmiddelen zijn, maar de toegang formeler geregeld is. Daarom is het schijnbaar algemeen aanvaard dat degenen zonder rechten of middelen als laatste toegang zouden mogen krijgen tot de opgebouwde 'commons'. Overal ter wereld vertrappelen gemeentebesturen, middenklassen en elites – uit binnen- en buitenland – de stedelijke gemeenschapsgoederen door landroof, gentrificatie, privatisering en juridische, culturele en politieke inbezittingen. Op die manier willen ze het commerciële potentieel van de stad benutten en hun eigen belangen verdedigen (Sassen, 2014; Amin, 2013). Dergelijke inbreuken worden gewetigd door publieke campagnes die de

schaarse gemeenschapsgoederen voorbehouden aan degenen die het luidst roepen, het meest betalen of ze het meest lijken te verdienen. Alleen de kruimels – de minst bediende en minst aantrekkelijke delen van de stad – worden overgelaten aan arme stedelingen die zich inzetten om er een functionerende buurt te creëren. Vaak zijn zij dan het doelwit van gentrificatie en onteigening. Op hetzelfde moment begint dan de volgende ronde van toe-eigening van gemeenschapsgoederen.

In dit opzicht overlappen de problemen van migranten en arme stedelijke meerderheden elkaar. Beide zijn het slachtoffer van de opschorting of vernietiging van collectieve ruimtes, diensten en infrastructuren. Beide zijn gedemoraliseerd door de bewering dat het de migranten – en andere armen – zijn die de 'schaarse' collectieve stedelijke hulpmiddelen uitputten. Elk district is dan ook gebaat bij een beleid van stedelijke voorziening dat niet uitgaat van de specifieke behoeften van die of die gemeenschap, maar van ieders behoefte aan propere lucht. Letterlijk betekent dit dat we de luchtkwaliteit in stadscentra, buitenwijken en sloppenwijken moeten verbeteren. Spreekwoordelijk houdt het in dat we fatsoenlijke stedelijke voorzieningen algemeen toegankelijk moeten maken. Het gaat dan over huisvesting, transport en communicatie, water, elektriciteit en sanitaire voorzieningen, primaire gezondheidszorg en onderwijs, en het recht om deel te nemen aan het leven in de stad. Dit vereist dat de vele uitgesloten gemeenschappen van de stad – minderheden en meerderheden – moeten samenwerken met progressieven in vakbonden, politieke partijen, sociale bewegingen, overheidsinstanties, de kunstwereld en de media om een beleid van stedelijke gemeenschaps-

goederen voorbehouden voor de uitverkorenen aan het licht te brengen en aan de kaak te stellen en dit te vervangen door een beleid van algemene toegang dat verdedigd wordt als een billijk resultaat met respect voor het karakter van de stad als een onverdeelbaar surplus (Pennington, 2013).

Wat ik voorstel, is dus een herstel van de 'commons'. Zo kunnen we een antwoord bieden op de situatie waarin de migrant 'zich altijd in een staat van aankomst bevindt, altijd wankelend op het punt staat een streek binnen te gaan die afgesloten blijft door een bureaucratische berg van toelatingsvereisten' (Carter, 2013: 80). De keuzes en resultaten van een dergelijk beleid zijn uiteraard afhankelijk van de context: de plaatselijke machtsverhoudingen, de gedeelde behoeften van de armen en de hulpmiddelen, de talenten en de belangen van diegenen die een ommezwaai kunnen teweegbrengen in een stad. Elke stad heeft zijn eigen dringende problemen. In het Zuiden is dat vaak de noodzaak om betaalbare universele toegang te verzekeren tot drinkwater van behoorlijke kwaliteit, elektriciteit, huisvesting, transport, onderwijs en medische verzorging. In het Noorden gaat het om het bevechten van het neoliberale integratiebeleid dat zowel migranten als armen pijn doet.

Natuurlijk mogen we de financiële, institutionele en politieke uitdagingen die dit meebrengt niet onderschatten. Een stad met goed functionerende en eerlijk verdeelde gemeenschapsgoederen is een dure stad. Zeker als we rekening houden met de hoge kosten die verbonden zijn aan het opbouwen, het onderhouden en het opleveren van stedelijke infrastructuur, met de verwaarloosde infrastructuur in steden zowat overal ter wereld en het winst-

bejag van de betrokken leveranciers en financiers. Er zijn enorme sommen geld nodig om deze problemen aan te pakken; geld dat de meeste gemeentelijke overheden niet hebben. En toch is er, tenminste in het Zuiden, overvloedig bewijs voorhanden dat de armen en hun medestanders in staat zijn om vindingrijke goedkope huisvesting te ontwerpen, om water en energie te voorzien, om afval te verwerken, om gemeentelijke ruimtes te organiseren, primaire gezondheidszorg en onderwijs te verzekeren en meer (McFarlane, 2012; Satterthwaite en Mitlin, 2013; Banerjee en Duflo, 2011; Myers, 2014). Deze oplossingen zouden geïntegreerd kunnen worden in de stedelijke structuur en misschien zelfs de aanzet geven tot een nieuwe logica van voorziening gebaseerd op het voldoen aan - en niet het maximaliseren van - behoeften aan collectieve diensten. Deze zouden gefinancierd kunnen worden door een mengeling van internationale fondsen, fiscale hervormingen, efficiëntere gemeentes en strikte regulering van privéleveranciers.

Hierbij mogen we de enorme institutionele struikelblokken niet uit het oog verliezen. In de overgereguleerde steden van het Noorden ligt het lot van de armen in handen van overheids- en privé-instellingen die nog weinig belangstelling hebben voor bevolkingsgroepen die als overschot worden gezien. Toch hebben zij de macht om het algemeen welzijn te verhogen als ze de juiste beslissingen nemen op het vlak van huisvesting, grondgebruik, infrastructuur, wetgeving en welzijn. In de ondergereguleerde steden van het Zuiden zijn de armen vaak het slachtoffer van het machtsvertoon van de elite en afhankelijk van uitzonderlijke tegemoetkomingen van de staat (Chatterjee, 2011). Toch kunnen

ze soms een bestaan opbouwen in de vele tussenruimtes van de stad. Zo merkt Solomon Benjamin (2014: 311) op dat er in een stad van 'poreuze bureaucratie' en 'vage eigendom' een 'tersluiks beleid' oprijst dat migranten en armen toelaat om naar opportuniteiten te zoeken in de informele en onbestuurde 'schaduwgebieden' van de stad (Schmoll en Semi, 2013). Deze moeizame inspanningen zijn echter onzeker, afhankelijk van winstbejag en cliëntilisme. Een mogelijke institutionele oplossing in het licht van deze beperkingen is de combinatie van solide juridische bepalingen om een eerlijke verdeling van essentieel geachte gemeenschapsgoederen te garanderen en gerichte gemeentelijke tussenkomsten in de 'marginale omgevingen' van de stad om het welzijn te verhogen (b.v. door informele huisvesting te verbeteren en bedrieglijke praktijken beter te reguleren). Afhankelijk van de aard van de lokale overheden en de plaatselijke machtsverhoudingen zijn er veel meer oplossingen denkbaar.

Een stad gericht op het welzijn van iedereen valt niet met een toverformule te vatten. Daarvoor is er veel te veel verschil en heterogeniteit tussen steden onderling. De uitdaging ligt in de versterking van de lokale politiek, in het bereiken van een overeenstemming over het principe dat de stad een gedeelde plaats is met gemeenschappelijke goederen en diensten. Of dit lukt, hangt af van het engagement van meerderheden en minderheden en van hun medewerking aan een beleid van stedelijke rechtvaardigheid. Zo'n beleid is geënt op gemeenschappelijke noden en gelijke rechten. Op die manier begint de enge stedelijkheid van het comfortabele midden zijn glans te verliezen. Het vormt niet alleen een inbreuk op de belangen

van migranten, maar ook op die van de verwaarloosde meerderheid. Het succes hangt af van het vermogen van verschillende progressieve bewegingen om samen te werken, verandering in gang te zetten en een momentum te creëren voor het ontwerp van een nieuwe stad.

Een beleid van stedelijke gemeenschapsgoederen komt uiteindelijk terecht bij de migrant via de esthetiek van de gedeelde stad; de kwaliteit van de ruimtes, de infrastructuur en de dienstverlening ontworpen voor de massa. Het dringt niet aan op ontmoeting. Het probeert geen gevoelens op te roepen tussen de inwoners van de stad. Het verliest wellicht de specifieke voorzieningen gericht op bepaalde doelgroepen. Maar het laat iedereen in de stad wel toe om dezelfde lucht in te ademen en aan een bevredigend leven te beginnen. In dit proces wordt een stedelijke cultuur van onverschilligheid voor verschil gecreëerd die een tegenwicht vormt tegen de politiek die de overhand heeft gekregen op nationaal vlak. Een beleid van de 'commons' voorziet een gewaarborgde dienstverlening in de stad. Het voegt duurzaamheid en inhoud toe aan de roep om sociale rechtvaardigheid die tegenwoordig zo vaak gehoord wordt in de straten en op de pleinen van de stad. Het biedt ook een veilige basis voor diverse experimenten rond innovatieve vormen van solidariteit en intercultureel begrip op het werk, in scholen en in openbare ruimtes. Deels gebeurt dit door de druk op dat intercultureel begrip te verlichten; deels door de verwachtingen rond intercultureel begrip en ontmoetingen te temperen.

Vertaling door Benoît Delahaye en Nick Schuermans

Bibliografie

- Amin, A (2012) *Land of Strangers*, Polity, Cambridge
- Amin, A (2013) 'Telescopic urbanism and the poor', *City*, 17, 4: 476-492
- Banerjee, A and E Dufo (2011) *Poor Economics: A Radical Rethinking of the Way to Fight Global Poverty*, Public Affairs, New York
- Benjamin, S (2014) 'Occupancy urbanism as political practice'. In Oldfield, S and S Parnell (eds.) *The Routledge Handbook of Cities of the Global South*, Routledge, London: 310-321
- Boo, K (2012) *Behind the Beautiful Forevers: Life, Death, and Hope in a Mumbai Undercity*, Random House, London
- Carter, P (2013) *Meeting Place: The Human Encounter and the Challenges of Encounter*, University of Minnesota Press, Minneapolis
- Chatterjee, P (2011) *Lineages of Political Society*, Columbia University Press, New York.
- Duffy, B and T Frere-Smith (2014) *Perception and Reality Public Attitudes to Immigration*, Ipsos MORI Social Research Institute, London
- Fassin, D (2013) *Enforcing Order: An Ethnography of Urban Policing*, Polity, Cambridge
- Gidley, B (2013) 'Landscapes of belonging, portraits of life: researching everyday multiculturalism in an inner city estate', *Identities*, 20, 4: 361-376
- Hall, S (2012) *City, Street and Citizen*, Routledge, London
- Hirschkind, C. (2006) *The Ethical Soundscape: Cassette Sermons and Islamic Counterpublics*, Columbia University Press, New York
- Kasinitz, P, Waters, M, Mollenkopf, J and J Holdaway (2009) *Inheriting the City*, Russell Sage Foundation, New York
- Keith, M (2012) 'The great migration: urban aspirations', mimeo, COMPAS, University of Oxford
- Lancione, M (2011) *Il Numero 1*, Eris, Torino
- McFarlane, C (2012) 'The entrepreneurial slum: civil society, mobility, and the co-production of urban development', *Urban Studies*, 49:2926-2947
- Mehrotra, R (2011) 'The static and the kinetic' In Burdett, R and D Sudjic (eds.) (2011) *Living in the Endless City*, Phaidon, London
- Miltlin, D and D Satterthwaite (2013) *Urban Poverty in the Global South*, Routledge, London
- Myers, G (2014) 'The politics and technologies of urban waste'. In Oldfield, S and S Parnell (eds.) *The Routledge Handbook of Cities of the Global South*, Routledge, London: 448-458
- Nayak, A (2010) 'Race, affect, and emotion: young people, racism, and graffiti in the postcolonial English suburbs', *Environment and Planning A*, 42, 10: 2370-2392
- Neuwirth, R (2005) *Shadow Cities*, Routledge, New York

- Pennington, M (2013) '*Elinor Ostrom and the robust political economy of common-pool resources*', Journal of Institutional Economics, 6, 4: 449-468
- Pieterse, E (2008) *City Futures: Confronting the Crisis of Urban Development*, Zed Books, London
- Rhys-Taylor, A (2013) '*The essences of multicultural: a sensory exploration of an inner-city street market*', Identities, 20, 4: 393-406
- Sassen, S (2014) *Expulsions: Brutality and Complexity in the Global Economy*, Harvard University Press, Cambridge, MA
- Satterthwaite, D and D Mitlin (2013) *Reducing Urban Poverty in the Global South*, Routledge, London
- Saunders, D (2010) *Arrival City*, Pantheon Books, New York
- Schmoll, C and G Semi (2013) '*Shadow circuits: urban spaces and mobilities across the Mediterranean*', Identities, 20, 4: 377-392
- Sennett, R. (1986) *The Fall of Public Man*, Faber and Faber, London
- Silwa, M. and K. Riach (2012) '*Making scents of transition: smellscapes and the everyday in "old" and "new" urban Poland*', Urban Studies, 49, 1: 23-41.
- Simone, A (2014) '*The missing people: reflections on an urban majority in cities of the South*'. In Oldfield, S and S Parnell (eds.) *The Routledge Handbook of Cities of the Global South*, Routledge, London: 322-336
- Sundaram, R (2010) *Pirate Modernity*, London: Routledge.
- Swanton, D (2010) '*Flesh, metal, road: tracing the machinic geographies of race*', Environment and Planning D: Society and Space, 28, 3: 447-466
- Thrift, N. (2013) '*Nothing dead anywhere: the sentient settlement and what it may portend*', mimeo, University of Warwick.
- Vertovec, S (2011) '*Migration and new diversities in global cities: comparatively conceiving, observing and visualizing diversification in urban space*', MMG Working Paper 11-08, Max Planck Institute for the Study of Religious and Ethnic Diversity, Gottingen
- Wessendorf, S (2013) '*Commonplace diversity and the "ethos of mixing": perceptions of difference in a London neighbourhood*', Identities, 20, 4: 407-422
- Wessendorf, S (2014) *Super-diversity and Everyday Life: Living Together, Dwelling Apart*, Palgrave Macmillan, Basingstoke
- Whitehouse, B (2012) *Migrants and Strangers in an African City: Exile, Dignity, Belonging*, Bloomington, Indiana